

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ,
ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΕΙΣ ΑΓΙΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ

Ἐκδίδω κατωτέρω, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο ἀρίστων κωδίκων Parisinus græcus 1213 ¹ καὶ Vindobonensis theologicus græcus 262 ², ἀμφοτέρων ἀνηκόντων εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ περιεχόντων κατὰ τὸ μεγαλύτερον τμήμα των ἔργα τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, δεύτερον, ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε, ἐγκώμιον τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς αὐτοῦ Θεσσαλονικέως θεολόγου τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Τὸ ἐνταῦθα ἐκδιδόμενον κείμενον φέρει εἰς ἀμφοτέροισι τοῖς κώδικας τὸν τίτλον «Προσφώνημα»³ ἄλλο κείμενον τοῦ ἰδίου περὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, φέρον τὸν τίτλον «Ἐγκώμιον» ἔχει δημοσιευθῆ ἢ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Ἰωάννου ⁴.

Οἱ ὡς ἄνω κώδικες ἔχουσι περιγραφῆ ἑπανειλημμένως μέχρι τοῦδε ὑπὸ διαφόρων μελετητῶν τοῦ Νικολάου Καβάσιλα καὶ τοῦ Δημητρίου Κυδωνῆ, ἔργα τοῦ ὁποίου περιέχονται εἰς τὸ τέλος ἀμφοτέρων τῶν κωδίκων ⁵. Καθ' ὅσον γνωρίζω, τὸ «Προσφώνημα» φέρεται καὶ εἰς ἄλλον ἕνα ἐπὶ πλέον κώδικα ⁶, τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν ἐμελέτησα, λόγῳ τῆς μεγίστης προσοχῆς μετὰ τῆς ὁποίας ἐγράφησαν οἱ δύο ἐνταῦθα χρησιμοποιηθέντες ⁶.

⁷Ὡς βάσιν τῆς ἐκδόσεως ἔθεσα τὸν Παρισίνον κώδικα, διότι οὗτος, ὡς

¹ O m o n t H., Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale I, 1886, 267.

² N e s s e l D., Catalogus Bibliothecæ Cæsareæ manuscriptorum codicum, Vindobonæ, 1690, 366.

³ Ἰωάννου Θεοφ., Μνημεῖα ἀγιολογικά, Βενετία 1884, 67 - 114.

⁴ Λάμπρου Σπυρ., Ἀναγραφὴ ἔργων Νικολάου Καβάσιλα καὶ Δημητρίου Κυδωνῆ ἐν τῷ παρισιακῷ κώδικι 1213, «Νέος Ἑλληνομήμων» 2, 1905, 299 - 323. Guillaud R., La correspondance inédite de Nicolas Cabasilas, «Byzantinische Zeitschrift» 30, 1929 - 1930, 96 - 102. Lœnertz R., Les recueils de lettres de Demetrius Cydonès, «Studi e Testi» 131, 1947, 28 - 30.

⁵ Coislianus græcus 315, ff. 196 - 204 (Devresse R., Le fonds Coislin, Paris 1945, 303).

⁶ Ὁ ὑπὸ Laurent V., Le codex Meteor. Barlaam 202, «Ἑλληνικά» 1936, 9, 185 - 205 περιγραφόμενος κώδιξ μοῦ εἶναι ἀπόδοτος.

ἐμφαίνεται εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα, ἔχει κατὰ κανόνα καλυτέρας γραφᾶς τοῦ τῆς Βιέννης. Ἡ παροῦσα ἐργασία δημοσιεύεται ὡς συνέχεια τοῦ ἐκδοθέντος ἐγκωμίου τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως¹ καὶ τῶν ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἐγκωμίων τοῦ ἰδίου ἁγίου ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης², ὡς συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς λατρείας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως δημοσιεύω δύο ἐπιγράμματα ἐκ τῶν ἰδίων κωδίκων διὰ τὸν ἴδιον ἅγιον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τμήματι προσθέτω παρατηρήσεις τινὰς περὶ τοῦ Προσφωνήματος καὶ τῶν Ἐπιγραμμάτων.

¹ Λαούρδα Βασ., Φιλοθέου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Μακεδονικά» 2, 1951, 1 - 27 (σελίδωσις ἀνατύπου).

² Δημοσιεύονται εἰς τὸν τρίτον τόμον τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά», ἐκ τοῦ κώδικος Parisinus gr. 1192.

Α΄

**Προσφώνημα εις τὸν ἔνδοξον τοῦ Χριστοῦ μεγαλομάρτυρα
Δημήτριον τὸν μυροβλήτην.**

Οὐδὲν οἶμαι τῶν ἀτόπων, ᾧ μαρτύρων ἀκρότης, εἰ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐπαινεσάντων τὰ σὰ καὶ ἡμεῖς πρὸς τοὺς κατὰ σοῦ θορούβους καὶ κρότους ἡμᾶς αὐτοὺς καθήσομεν, οἱ μάλιστα πάντων τὰ σὰ καὶ πνεόντιες καὶ θαυμάζοντες· τοῦναντίον μὲν οὖν ἅπαν τῶν ἀτόπων ἂν ἦν, ὅπου γὰρ καὶ
 5 τοῦ περὶ σέ μου τούτου μεμνημένος ἀπόντος, μόνον οἷς ὑπὲρ πάντας πᾶσιν ἀναφανείς πάντας τῶν ἐπαίων ὀφειλέτας ἔσχηκας, ἐχρῆν καὶ ἡμᾶς εἰς τουτοῖ τὸν ἄθλον ὅσα γ' ἐστὶ δυναμένοις εἰσφέρειν· πόσον τι χρῆ νομίζειν τουτὶ μᾶλλον προδουραϊότερον εἶναι, συνάμα γε τῷ κοινῷ δικαίῳ καὶ τοῦ περὶ σέ μου πόθου καὶ τῆς ἐκεῖθεν κατανάγκης παρουσίας· οὐ γὰρ ὅσον
 10 λέγειν τι ἢ ἀκούειν τῶν σῶν ἢ καὶ μόνον μεμνηθῆναι πάσης ἡδονῆς ἡδίων ἔμοιγε καὶ ποθεινότερον χρῆσθαι, ἀλλὰ καί, εἴ γε ἐξῆν, εἰλόμην ἂν ἀποσχέσθαι ἔμαντοῦ μᾶλλον ἢ σοῦ καὶ τῶν σῶν πραγμάτων εἰς λήθην δῆπουθεν ἦκειν· καὶ τοίνυν τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας τοὺς εἰπόντας, τό τε λόγων εὐῖ ἦκειν, τό τε σὺν δέει θαρροεῖν πρὸς τοὺς ὑπὲρ σοῦ διανέστησε λόγους, ἐμὲ
 15 δὲ μόνος ὁ πρὸς σέ μου μανικώτατος πόθος καὶ τὸ μάλιστα τῶν ἄλλων ἀπάντων τὰ σὰ καὶ πνεῖν καὶ θαυμάζειν τοσοῦτόν τι τὸ περὶ σέ μου τῆς ψυχῆς πάθος, ᾧ πάντα τὰ βέλτιστα σὺ καὶ ὢν καὶ καλούμενος. Ὁ μὲν οὖν τοῦ λόγου λόγος, ὡς γε ἔφην, ὁ πόθος καὶ γε εὐλογος, ὡς γε ἐγὼ νομίζω, τοῖς
 B, 125 v. μέντοι σοῖς ἐγκωμίοις ἐπιβαλοῦμεν κατατυραννηθέντες ἐκεῖθεν· ὅτι δέ σοι
 20 πολλῶν καὶ μεγάλων κατέστην ὑπόχρεως, ᾧ μυροβλῆτα, οὐχ ὀρῶ τις ἂν γενοίμην μὴ τῶν Ὀμήρου στομάτων τετυχηκώς· τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν τοῖς εἰποῦσι, συνέσει καὶ λόγων δῶμη μάλιστα ὑπερέχουσι, πρὸς πάντα τὰ τοῦ μεγάλου καθεῖναι σφᾶς αὐτοὺς ἐξεγένετο, ἐμοὶ δὲ μεγ' ἂν εἴη καὶ λίαν ἀγαπητόν, εἰ καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τρόπον τινὰ μνησθῆναι βραχέα γένοιτο καὶ
 25 τούτων ὅσα σε μέγιστ' ἀνθρώπων μάλιστα τῶν ἄλλων σεμνύνει καὶ πρὸ τῶν
 A, 105 r. ἄλλων ἀνθρώπων τίθησιν, ἅτε πάντων ἀγαθῶν ὑπερέχοντα καὶ σοὶ μάλι-

Codicum sigla : A=Parisinus græcus 1213, ff. 104v - 108r. B=Vindobonensis theol. græcus 262, ff. 125 - 130.

19 ἐπιβαλοῦμεν B 25 μέγιστα B

στα διαφερόντως προσόντα. Τὸ μὲν γὰρ τῆς τε περὶ τὸ σῶμα ζώμης καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν γιγνομένου καὶ τῶν ἐντεῦθεν στεφάνων εἵνεκα λέγειν, καὶ ὡς κὰν τούτοις ὑπὲρ πάντας ἀνεφάνη τοὺς ἄλλους, ὅτε καὶ τούτοις ἐχρῆν 30 κεχρησθαι, μεγίστη τις ὠφέλεια πᾶσι καὶ ὦν καὶ δοκῶν, στρατηγίας καὶ δημαγωγίας καὶ τροπαίων ἔνεκα λέγω καὶ τῆς ἄλλης φιλοτιμίας, περιεργον ἂν εἶη ἐν τῷ παρόντι, ὡς ἔμοιγε φαίνεται· ἃ δὲ μόνα καὶ ἀνθρώπων μάλα πρὸς τρόπου καὶ κεχαρισμένα θεῷ καὶ μάλιστα γε τῶν ἄλλων ἀπάντων τῇ καθαρωτάτῃ Δημητρίου ψυχῇ προσῆκε, καὶ **ἰσοῦθεον**, ὡς εἰπεῖν κατὰ τὸ 35 ἔπος, αὐτὸν ἀνέδειξε **φῶτα**, τούτων νῦν ἔσται μοι λόγος καὶ τούτοις τὴν γλῶσσαν σεμνύνας, ἀποδώσω τὸν πόθον οἷς γε ἔνεστιν. Ὁ μὲν οὖν Σολομῶν εἰς ἄκρον σοφίας ἐληλακῶς εἶπον, φησί, **τὴν σοφίαν ἐμὴν ἀδελφὴν εἶναι καὶ ἐφίλησα αὐτήν**. Δημήτριος δέ, ἡ μεγάλη τῆς φύσεως ἐνδειξις 39 καὶ τῶν ἀγαθῶν τελευταία φορὰ, καὶ ταύτης μὲν οὐδὲν ἦτιον ἐκείνου μετ-
B, 126 r. ἔσχεν, εἰ μὴ καὶ πολλῶ μειζόνως ὄσφ καὶ στόμα θεοῦ κατέστη, | ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, καὶ τῆς μὲν ἀσεβείας ἀπάγων, πρὸς δὲ τὴν πίστιν ἐνάγων καὶ μυσταγωγῶν τὰ σωτήρια, οὐ τί μείζον ἢ σοφώτερον ἢ ἀγιώτερον γένοιτ' ἂν; Πρὸ δὲ γε ταύτης καὶ μετὰ ταύτης ἐφίλησε μὲν παρθενίαν, ἐφίλησε δὲ ἀγνείαν καὶ τὸ διὰ βίον παντὸς καθαίρεσθαι, ἐπεὶ περ ὥσπερ ἐκά- 45 τερ' ἀλλήλων ἔχοντα καὶ οὔτε σοφός τις ἂν εἶη μὴ κεκαθαρμένος τὸ πρόσθεν, οὔτε κεκαθαρμένος ἐνι γενέσθαι μὴ σοφὸν γενόμενον ἀνθ' ὧν ἑαυτοῦ τὸ σῶμα Δημήτριος ἀπειλικρινημένον εὐθύς ἐκ παιδὸς καὶ καθαρώτατον διὰ τέλους τηρήσας, τὴν ψυχὴν ἀξίαν εὖ μάλα τῆς ἀρρητου καὶ ὑπὲρ λόγον παρεσκευάκει σοφίας, ἣ φίλη μάλιστα γε τῶν ἄλλων ἀπάντων ἢ καθαρός. 50 Οὐ γὰρ ὥσπερ κατὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας σῶμα περικείμενος ἦν, οὕτω δήπου καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας καὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἀνάγκαις ὑπήγετο,
A, 105 v. ἀλλὰ τοσοῦτον | ἀπεῖχε τοῦ καὶ ὅπως οὖν τουτωνὶ τῶν φροικῶν ἠτιτᾶσθαι δεσμῶν καὶ οὕτω καὶ τούτων μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττονος ὑπερέσχεν, ὥσπερ ἄρα καὶ ὁ πρὸ τῆς παραβάσεως ἄνθρωπος. Τὰς γὰρ αἰσθήσεις ἑνθμίσας 55 κάλλιστα πάντων ὡς μὴ ταῖς ἐπιθυμίαις ὑπάγεσθαι, μηδ' ἀπάδειν ἔχειν τῷ λογισμῷ τὴν ψυχὴν, ἐξ ἀνάγκης καθαρὰν τῶν οὐκ ἀγαθῶν ἔδειξεν ἐννοιῶν καὶ συμπάσης ὑλικῆς προσπαθείας κρείττω παρεσκευάσεν εἶναι, κἀντεῦθεν αὐθις τὸ σῶμα ἀπαθὲς καθάπαξ διέθηκε καὶ δι' ἀλλήλων ἄμφω καθάρας νεῶν ἑαυτὸν ἀνέδειξε θεῖον καὶ ὄργανον πνεύματος· μόνος γὰρ ὧν ἴσμεν ἢ 60 κομιδῇ γε ἐν ὀλίγοις τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν ἀκραιφνεστάτην διὰ βίον παν-
B, 126 v. τὸς τετήρηκε | καὶ τὸ κατ' εἰκόνα σαφῶς ἐπεδείξατο, μᾶλλον δὲ εἰκῶν ἀνεφάνη θεοῦ σαφῶς ἐνδειξάμενος ὅποιον εἶναι κὰν τοῖς ἔργοις τὸν ἀπὸ Χρι-

34 – 35 Homerus, passim. 37 – 38 cf. Prov. 7, 4.

27 προσόντα in mrg. B 30 ἅπασι B 49 ἢ AB 55 ἀπαπάδειν B

στοῦ καλούμενον οἶμαι γὰρ εἴ τις ἐγένετό ποτε ἢ γενήσεται θεοῦ πρὸς
 ἀνθρώπους φιλοτιμία ἢ ἀρχέτυπον καθαρότητος ἢ καιῶν ἀκριβῆς ἀπαθείας
 65 θεόθεν τοῖς ἀνθρώποις ἀναφανείς, τοῦτον εἶναι τὸν μέγαν καὶ τὴν ἐκείνου
 ψυχὴν τοσοῦτόν σοι παρθενίας ἄγαλμα τὸ τῆς καθαρότητος περιὸν καὶ οὕτω
 πάντας τῷ ὑπερφανεῖ τῆς ἀγνείας πρὸς ἐκπληξιν ἐνάγεις καὶ θαῦμα καὶ
 δίδως ἐντεῦθεν, ὥσπερ καὶ δοκεῖν σου τὸ σῶμα μὴ τῶν κάτω, τῶν δ' οὐρα-
 νίων εἶναι σωμάτων καὶ ὧν τὸ ἀπαθὲς ἴδιον, ὥστε ἔξεστιν εἰπεῖν μὴ μόνον
 70 τὸν μέγιστον ἐπὶ σωφροσύνη Ἰωσήφ ἐκεῖνον πολλῶ τῷ ὄντι τῇ παρθενίᾳ
 παρενεγκεῖν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θεολόγον τὸν πάντῃ τῆς τῆς παρθενίας προσή-
 σεως ἠξιῶσθαι καὶ μετ' ἐκεῖνον καὶ σὲ παρθένον καλεῖσθαι, μηδὲ τοῖς
 ἄλλοις ἐκείνου λειπόμενον, ἐπεὶ καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ἀπάντων θεοφιλῆς,
 οἷς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους φιλῶν τὸν Χριστόν, ἐναργέστατον δεῖγμα τῆς
 75 πρὸς αὐτὸν ἀγάπης ἐξήνεγκας τὸν θεῖον χρησμόν· ἐπεὶ γε τῶν λογικῶν αὐτοῦ
 θροεμάτων ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις μελεδωνὸς καὶ προστάτης κατέστης καὶ τῆς
 A, 106 r. εὐσεβείας σφίσι συναγωνιστῆς καὶ συλλήπτωρ κάλλιστα πάντων, τοῖς ἀσε-
 βέσι μὲν πολεμῶν καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἐκάστοτε, μετὰ δὲ τούτων ἰστάμε-
 νος καὶ τὴν μὲν ἀχλὺν ἐπικειμένην σφίσι τῆς ἀσεβείας διέχων, τὸν δὲ τῆς
 80 δικαιοσύνης πᾶσιν ἐκλάμπων ἥλιον καὶ διὰ τούτων κατασκευάζων τῷ Κυρίῳ
 λαὸν περιούσιον· ἦδει γὰρ ἀκριβῶς ὡς τὸ μὲν τῆς καθ' ἑαυτὸν μόνης σωτη-
 B, 127 r. ρίας ἀντιποιεῖσθαι τῆς τῶν ἄλλων ἀλογοῦντα, τῶν σμικρῶν ὡς εἰπεῖν καὶ
 τῆς ἐλασσουμένης μερίδος, τὸ δὲ τοῖς σφετέροις ἀγαθοῖς καὶ τὰ ἐτέρων διώ-
 κειν καὶ ὅπως εὖ ἔχοντες ὡς τὰ πρὸς ἀρετὴν κάκεῖνα ζητεῖν καὶ πρὸς τὸ
 85 ποιεῖν καὶ διδάσκειν, κατὰ τὸν θεῖον χρησμόν, τῶν μεγάλων ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τῶν οὐρανῶν καὶ μέγα κτησαμένων ὄνομα· ἀνθ' ὧν ἑαυτὸν καθάπαξ καὶ ὡς
 οὐκ οἶδ' εἴ τις καθάρας, οὐκ ἀνεκτὸν ἠγεῖτο οὐδὲ πρὸς αὐτοῦ μέχρις αὐτοῦ
 σιῆσαι τὸ εὖ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐκάθηρε καὶ πρὸς οὐρανὸν τὸν
 νοῦν εἰς αὐτὸν μεθίστη, πάντων τῶν γηίνων ἀλογεῖν ἀναπέιθων, ὡς μὴ
 90 μόνον μηθένων ὄντων, ἀλλὰ καὶ ὀλέθρων ἀτεχνῶς καθισταμένων ψυχῆς· καὶ
 τοίνυν ἐντεῦθεν τοὺς πόδας μὲν ἀποστολικούς τινας ἀπέδειξε καὶ ὠραίους,
 ὡς εὐαγγελιζομένους πᾶσιν εἰρήνην καὶ ἀγαθὰ, τὰς χεῖρας δὲ ἠγγισμένας
 μὲν τοῖς ὄλοις καὶ καθαρὰς, καὶ συμπάσης προσπαθείας κρείττους παντά-
 πασι, τοῦ δὲ θείου βαπτίσματος καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἁγιασίας, ἧς αἴτιοι πᾶσι
 95 καθίσταντο, καὶ τῶν μεγάλων τουτωνὶ μυστηρίων ἀξίους ὡς μεταχειρίζουσι τὰ
 προσήκοντα· πρὸ δέ γε τούτων καὶ μετὰ τούτων τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην γλῶσ-
 σαν καὶ μόνῳ Χριστῷ κινουμένην κάλαμον γραμματέως δευγράφου καὶ κιθά-
 ραν πνεύματος, παντὸς μᾶλλον Ὀρφέως θέλγουσαν καὶ κινούσαν ἐπὶ τὰ κρείτ-
 τω καὶ δι' ὧν ἐπανελθεῖν περιγίνεται πρὸς τὴν ἐσιῶσαν καὶ μένουσαν εὖ-

72 καλεῖσθε B 76 μελεδόνος B κατέστης om. B 81 μόνον B 84 πρὸς
 τὸ B πρὸς τῷ A 89 καθίστη B 90 ψυχὴν A 95 μεταχειρίζουσι A

- 100 κλειαν. οὕτω πάντα τὰ μέλη ὄπλα δικαιοσύνης παρεστήσατο τῷ θεῷ, μόνῳ τού-
A, 106 v. τῳ καὶ ζῶν καὶ κινούμενος καὶ μηδὲν ἔξω τοῦ κατ' αὐτὸν βουλομένου | οὐτ'
B, 127 v. οὖν ἐννοῶν, οὐτ' αὖ πράττειν ἐθέλων, | ὡσπερ δημαγωγός τις ὢν ἐπὶ
 γῆς τῶν θείων ἐπιταγμάτων καὶ τοῖς ὄλοις θεῶ προσήκων καὶ μόνῳ τὰ
 τούτου καὶ πράττων ἀεὶ καὶ λέγων καὶ λογιζόμενος καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπο-
 105 τιθέμενος· ἄλλοις μὲν γὰρ ἢ μισθὸν προσδοκῶσι ἢ τὰς ἀπειλὰς δεδιόσι, τὸ
 καλοῖς κἀγαθοῖς εἶναι περιγίνεται, Δημήτριος δὲ πάνθ' ὅσα ὑπὲρ Χριστοῦ
 καὶ τῶν ἐπιταγμάτων ἐκείνου καὶ ἐποίει καὶ ἔλεγε καὶ ἔπασχε τοῦ πρὸς
 αὐτὸν ἔρωτος εἴνεκα μόνου καὶ τοῦ πολλῶν καὶ μεγάλων δοκεῖν ὑπόχρεως
 ἐκείνῳ καθίστασθαι, καὶ ἐποίει καὶ ἔλεγε καὶ ἔπασχεν, ὥστε μὴ μόνον του-
 110 τῶν τῶν θεόντων ἀλογῆσαι ἐλέσθαι, εἴ τι τῆς ἐκείνου δόξης καὶ μικρὸν
 διῴτησιν, ἀλλὰ καὶ τῶν μελλόντων καὶ ἀρρήτων καὶ ὑπὲρ λόγον, κατὰ τὸν
 θεῖον ἀπόστολον· οὕτω γὰρ θεῶ καὶ τοῖς θείοις ἐάλω καὶ οἷς ἔμπλεως κα-
 τέστη τῆς αὐτοῦ κατοχῆς, ὡς μὴ μόνον τὰκείνου μόνῳ περὶ πλείονος ἄγειν
 τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ προτιθέσθαι τοῖς ὄλοις, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
 115 ἐκχεῖν μετὰ θρασύτητος ὑπὲρ τῶν ἐκείνῳ δοκούντων καὶ τὴν κεφαλὴν ἐλέσθαι
 ἢ ἀποθέσθαι μεθ' ἡδονῆς ἢ τῆς ἐκείνου μνήμης καὶ τῶν ἐκείνου καὶ
 μικρὸν ἀποστῆναι· καὶ σῶμα μὲν δίχα ψυχῆς ἀναπνεῖν ὄρον εἶναι καὶ γενέ-
 σθαι ποτε, Δημήτριον δὲ δίχα Χριστοῦ καὶ τῶν ἐκείνου λόγων καὶ ἔργων
 καὶ τοῦ κατ' ἀμφοτέρα γινομένου, οὐδ' ἂν τις ἔφη ζῆν καὶ περιεῖναι τῷ
 120 βίῳ, ἐπεὶ καὶ ψυχὴ τις ἦν τῷ Δημητρίῳ Χριστός, οὐκ ἀφισταμένη καὶ πάλιν
 ἐπαυοῦσα, κατὰ τὴν ἐν μύθῳ δήπουθεν Ἑρμοτίμου τοῦ Κλαζομενίου
 ψυχῆν, ἀλλ' ἀεὶ συνοῦσα καὶ μένος θεῖον ἐμπνέουσα καὶ τὰ μεγάλα τελοῦσα
B, 128 r. καὶ οἷα εἰκὸς τοῦτον ἀκακίον, | τὸν μὲν τελεῖν, Δημήτριον δὲ τελεῖσθαι, ὡς
 ἐντεῦθεν ἐξ ἀνάγκης συμβαίνειν ἐν ἐκατέρῳ μένειν ἐκάτερον, ἐν τε τῷ θεῶ
 125 Δημήτριον καὶ τὸν θεὸν ἐν αὐτῷ, οὐκ ἀφισταμένους ἀλλήλων, κατὰ τὸν
A, 107 r. Ἰωάννην τὸν πάνυ. Τίς γὰρ ἐκείνου μᾶλλον προσῆκε Χριστῷ | ἢ ταῖς ὑπὲρ
 οὐρανὸν ἐκείνου καθαρότησιν ἔπρεπεν, ὅς γε οὕτως ἑαυτὸν καθάρας, ὡς
 ἀξιόχρεων ἐκείνου διὰ πάντων φανῆναι ; ὁ δὲ τοσοῦτον ποιησάμενος λόγον
 ὡς σωτηρία κοινὴ τοῖς κατ' ἐκείνον γενέσθαι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ τῷ
 130 καθ' ἑαυτὸν παραδείγματι, ἐπεὶ τὰ γ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸν Χριστοῦ φίλον
 διὰ πάντων δεικνύς, μὴ μόνον ὑπὲρ ἐκείνου πέπονθεν, καθάπερ ἐκεῖνος
 ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὴν ψυχὴν ἠδέως προήκατο τὴν αὐτοῦ, πρὸς ἐκείνον καὶ τὰ
 ἐκείνου πάντα ὀδῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸν τοῦτον τοῖς ὄλοις τὸ αἷμα ἐξέχεε
 καὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνῳ μελῶν πληγέντων, εἰ καὶ μείζονος οὗτος τῆς πληγῆς

111 cf. Rom. 8, 18. 121 cf. RE, 8, 1913, 904. 125 cf. Joh. 6, 56.

130 τῷ καθ'ἑαυτὸν : τὸ καθ'ἑαυτὸν B

135 ἐπειράθη, ὡσὰν ἔγωγε οἶμαι, οὕτω τοι πάντῃ τοι πρὸς Χριστὸν ἐρωτικῶς
 ἔχων πολλῶν μειζόνως ἐντεῦθεν διπλασιάσῃ τὸ φίλτρον, μείζω καὶ τῶν ἐκεί-
 νου ποιήσας, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν· ἀλλὰ τοῦτο μέντοι
 τοιοῦτον καὶ οὕτω χάριεν καὶ ὑπερφυῆς καὶ τῆς μεγίστης πρὸς Χριστὸν γνη-
 σιότητος δεῖγμα· ἐκεῖνο δέ, πῶς οὐχὶ τῶν ἴσων καὶ τοῦ αὐτοῦ, φασί, γυμνα-
 140 σίου καὶ μηδενὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν λειπόμενον, ὧν γε ἔφην εἶνεκα ; Χριστῶ
 μὲν γὰρ μῦθον τὸ πρόσρημα· **μῦθον γάρ**, φησι, **ἐκκενωθὲν ὄνομά σου**,
 Δημητρίῳ δέ, τοῦ Χριστοῦ ζῶντος ἐν αὐτῷ, οὐ μόνον μῦθον τὸ πρόσρημα,
 ἀλλὰ καὶ μῦθόν ἐστιν ἀτεχνῶς καὶ μύθων πηγὴ ἀέναα ῥέουσα, ὅστε τὸν
 B, 128 v. οὕτω μὲν ὑπὲρ πάντας φιλοῦντα Χριστὸν καὶ φιλούμενον, | οὕτω δὲ ἑαυτὸν
 145 παρεσκευακότα, ὡς μὴ μόνον καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ τὰ παρόντα ταυτί,
 ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐτοιμῶς ἔχειν προσέσθαι ὑπὲρ
 τῶν ἐκείνῳ δοκούντων, διὰ πάντων καθάπαξ καὶ ἔργων καὶ λόγων καὶ
 προσρημάτων προσήκειν ἔχειν Χριστῶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν κοινωρεῖν εἰκό-
 τως καὶ μάλ' ἀξίως τοῦ τε Δημητρίου πρὸς θεὸν ὃν ὠδινε πόθου, τοῦ τε
 150 πρὸς αὐτὸν αὐτοῦ διακειμένον καὶ ἴλεω· παρὰ πάντα δὲ ταῦτα ἐκεῖνο λέγω,
 A, 107 v. ὡς εἰ γε τῆς εὐσεβείας εἶνεκα καὶ τῆς ἄλλων σωτηρίας καὶ οἷς | πρὸς τοὺς
 ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας τοὺς μάρτυρας εἴληφε καὶ νικητὰς ἀνεδείκνυ τὸ αἷμα
 ἐκχέας καὶ τὴν ψυχὴν προέμενος, πῶς οὐχ ὃ λέγω δηλὸν καθίστησι καὶ
 μάλα σαφῶς βεβαιοῖ, ὡς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ πάντας καὶ τὰ ἐκείνου πάντα
 155 καὶ ἔπνει καὶ ἐμιμῆιτο, ἀκριβεστάτην εἰκόνα ἑαυτὸν ἀναδείξας ἐκεῖνον καὶ
 μάλα ἀξιόχρεον τῆς θείας καὶ ἀρρήτου δόξης καὶ καθαρότητος ; οὕτως, ὃ
 θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, διὰ πάντων τῶν βελτίστων ὑπὲρ πάντας ἐξέλαμψας
 καὶ ἃ τοῖς ἄλλοις ἰδίᾳ κόσμος καθέστηκε, ταῦτα πάντα μόνος καὶ μεθ' ὑπερ-
 βολῆς ἐν σεαυτῷ συνειλόχεις· εἰκότως· τὴν γὰρ ψυχὴν ἀπειλικρινημένην καὶ
 160 καθαρωτάτην παρασκευάσας καὶ διαυγῆ καὶ μάλα γε ἐτοιμῶς ἔχουσαν πρὸς
 τὴν τῆς θείας ἀκτίνος ὑποδοχὴν, πάντων ἐξ ἀνάγκης ἀνεφάνης τῶν ἐκεῖθεν
 ἀγαθῶν πρυτανεῖον καί, ὃ φύσει πρόσσεσι τῷ θεῷ ἀγαθόν, τοῦτο κατὰ χάριν
 ἐδέξω καὶ δεύτερον φῶς ὡσπερ ἀνίσχεις ταῖς τοῦ πρώτου φωτὸς ἐλλάμψεσι·
 164 δηλὸν δὲ ἀπάντων μὲν οὖν, ὅσοι τῆς περὶ θεὸν εἰσιτίας, τοῖς μὲν ἀποστό-
 B, 129 r. λοις, τοῖς δὲ | διδασκάλοις, τοῖς δὲ προφήταις, τοῖς δὲ μάρτυσι τὰ πρόσρη-
 ματα, σοῦ δὲ πέρι οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ποιᾶν τινα δόξαν ἐκτέον καὶ τί δεῖ
 προσεῖπεῖν· σοὶ γὰρ ταῦτα μόνῳ προσήκει καὶ ὡσπερ παντοδαπὸς ἅγιος εἶ,
 ταῖς παντοδαπαῖς τοῦ πνεύματος κοσμούμενος χάρισι καὶ ἄρα πάντων τῶν
 τῆς ἀρετῆς μοριῶν συγκεκραμένος· καὶ γὰρ τὸ μέλλον προεῖπας καὶ τὴν διτιτὴν

137 cf. Joh. 14, 12. 151 Ca. 1, 3.

151 εἰ : οἱ AB 152 εἴλιψ B 166 σὺ B 168 τῶν om. B 169 προσέπε AB

- 170 νίκην τῷ Νέστορι καὶ τοὺς στεφάνους εὐηγγελίσω καὶ μάρτυς καὶ τῶν
θείων πραγμάτων ἀθλητῆς ὑπὲρ πάντας ἀνεφάνης τοὺς ἄλλους, τοσοῦτω
μεῖζων τῶν ἄλλων τούτω τῷ μέρει, ὅσω καὶ μειζόνων ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους
τῶν τοῦ πνεύματος χαρισμάτων τετύχηκας· μᾶλλον δὲ ὅσω καὶ μαρτύρων
ἀνεφάνης συναγωνιστῆς καὶ συσπουδαστῆς καὶ συλλήπτωρ καὶ τῶν στεφάνων
175 καὶ τῆς νίκης σφίσιον αἰτιώτατος· ἀλλὰ μὴν ὅ,τι καὶ διδάσκαλος καὶ ἀπόστο-
λος, ἴσασι πάντες, οἱ τοῖς λόγοις τοῖς σοῖς σεσωσμένοι καὶ τῷ θεῷ προσελ-
A, 108 r. θόντες βαπτίσματι, θυσίαν | διὰ σοῦ προσενηνοχότες αὐτούς· οὕτω τὸν τῶν
ἀγίων σύμπαντα κύκλον ἐν σεαυτῷ δεικνὺς ἔχεις καὶ πάντα τὰ πάντων
μόνος καὶ μεθ' ὑπερβολῆς συλλαβῶν καὶ κοσμήσας, πάντα πάντων ἄριστος εἶ·
180 καὶ μὴν εἰ καὶ τὸ μεθ' ὑπερβολῆς πάντα τὰ κάλλιστα ἔχειν ἀπῆν, τοῦτο
δ' αὐτὸ μόνον ἀπλῶς, τὸ μόνον πάντα δήπουθεν ἔχειν παρῆν, τοσαύτην ἐξ
ἄρα τούτου μόνου δόξαν ἔμμελες ἴσχειν, ὅσην ἅπαντες κέκτηνται· ὅταν δὲ
συνάμα γε τούτω κακεῖνο προσῆ, πῶς οὐχὶ πᾶσαν ἐπαίνων ὑπερβολὴν ὑπερ-
βαίνεις καὶ μόνος τῶν πάντων αἰτιώτατος εἶ, μὴ μόνον κεφάλαιον καλοκα-
185 γαθίας καὶ συμπάσης ἀρετῆς πρυτανεῖον καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους φιλοτι-
B, 129 v. μία καὶ πάντα | ταυτὶ τὰ κάλλιστα προσειρησθαι, ἀλλὰ καὶ νῖδος ὑψίστου καὶ
τριάδος ἔστια καὶ καθαρὸν τοῦ καθαροῦ πνεύματος ὄργανον καὶ εἰκὼν θεοῦ
καὶ θεός; Ἄλλ' ὦ πάντα τὰ βέλτιστα καὶ ὦν αὐτὸς καὶ δοκῶν καὶ καλού-
μενος, ὦ παρθενίας ἄγαλμα καὶ θαῦμα μαρτύρων καὶ συμπάσης ἄλλης τῆς
190 περὶ θεὸν ἔταιρειάς καί, ἵνα συνελὼν εἴπω, ὦ παντοδαπὸν ἀγαθὸν καὶ διὰ
πάντων βέλτιστε πάντων, σὺ μὲν οὕτως ἔχων χαίροις καὶ συγχαίροις σαυτῷ,
ὅς σοι μάλιστα τῶν ἄλλων διαφερόντως τὸ χαίρειν προσήκει, ἅτε καὶ μάλι-
στα τῶν ἄλλων διαφερόντως τῇ καθαρωτάτῃ Τριάδι προσήκοντι καὶ τῆς ἐκεῖ-
θεν ἀρρητῆς δόξης ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐπιτυχεῖ καταστάντι, ἅθ' ὑπὲρ
195 πάντας τοὺς ἄλλους ταύτης ὑπερασπιστῆ γεγονότι· ἐμοὶ δὲ ὁ μὲν παρῶν
λόγος ἐν ἐπιλόγοις, τὸ δ' ὑπὲρ σοῦ λέγειν καὶ γλώττης τρυφὴν ποιεῖσθαι τὰ
σὰ οὐκ ἐν ἐπιλόγοις ἔσται ποτέ, ἀλλ', ἕως ἂν εἰς ζῶντας τελῶ, καὶ τῶν ὑπὲρ
σοῦ λόγων ἔσται μοι λόγος, ὡς μόνην ταύτην οὕσαν εὐδαίμονα βιοτήν· οὐ γὰρ
τοσοῦτον ἐπιλήρομαι ἔμαντοῦ, μᾶλλον δέ, εἰ καὶ τοῦτο γε εἰπεῖν δεῖ, ἔμαν-
200 τοῦ μὲν ἂν ἐπιλαθοίμην, εἴπερ οἶόν τε καὶ εἰλόμην ἂν τοῦτο γε, εἰ προαί-
ρεσις προῦκειτο, σοῦ δὲ καὶ τῶν σῶν οὐδέποι' ἂν ἀποσχοίμην ἅπαξ γὰρ τοι
A, 108 v. σοῦ καὶ τῶν σῶν ἠτήθηθεις καὶ τούτων ἤδη καθάπαξ | ἐξηρημένους, οὐκ ἂν
δυναίμην, εἰ καὶ σφόδρα ἂν βουλοίμην, εἰς λήθην ἤκειν, ὦν οὐδὲν ἔμοιγε
οὐθ' ἦδιον, οὔτε φίλτερον οὔτε ποθεινότερον χρῆσθαι· σὺ δὲ θεία μοι καὶ
205 τριπόθητε κεφαλῇ, ὃν ἔγωγε πρὸ πάντων ἔχω πεφιληκῶς καὶ θαυμάσας,
κἀνταῦθα μὲν εἰ καὶ μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς κοινωνοὺς ἡμᾶς τῆς σῆς χάρι-

172 τοσοῦτο B 173 ὅσο B 179 πάντα 181 τὸ μόνον in marg B 185 πρι-
τανεῖον B 191 τὸ χαίρειν 192 διαφερόντως om, B 199 ἐπίσομαι B corr. s. l.

B, 130 r. τος ἀναδείξαις, συνὼν ἀεὶ καὶ περιέπων καὶ τὸ τῆς ψυχῆς δομώμενον πρὸς
τὸ βέλτιον ἀπευθύνων καὶ μόνῳ Χριστῷ τὸν νοῦν προσέχειν παρασκευάζων
καὶ διὰ πάντων συναιρόμενος τὰ γινόμενα, ἐπὶ δὲ τοῦ μέλλοντος τῶν οὐρα-
210 νίων ἀγαθῶν καὶ μάλιστα σοὶ διαφερόντως ἐπιτυχεῖς γεγενῆσθαι παρασκευά-
σαις χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει
πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοῦς αἰῶνας τῶν
αἰῶνων, ἀμήν.

B'

ΤΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Parisinus græcus 1213, f 288.

1.

Εἰς κανόνα τοῦ μεγάλου Δημητρίου, ἀκροστιχίς.

*Κύδιμε δέχνησο μολπήν, δὸς δέ τε μειλίχιον οὔδας·
Κύδιμε δέχνησο μολπήν, τὴν σέο φίλιτρον ἐγείρει.*

2.

f 288 v. *Εἰς ἕτερον κανόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἀκροστιχίς.*

*Δέξαι τήν, Δημήτριε, ᾧ πολύαινε, ἀοιδήν·
μάρτυρα μέλπω τοι πολύτιμον, ὕστατος ἄλλων.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. Ὡς ἤδη ἐλέχθη ἀνωτέρω εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τῆς παρούσης ἐκδόσεως, ὁ Νικόλαος Καβάσιλας εἶχε γράψει καὶ ἄλλο ἓν ἐγκώμιον διὰ τὸν ἅγιον Δημήτριον, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τὸ 1884. Τὸ ἐγκώμιον αὐτὸ εἶναι κατὰ πολὺ ἐκτενέστερον τοῦ ἐνταῦθα δημοσιευομένου, διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρα μεγάλα τμήματα : εἰς τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν (§§ 1, 2) ἀναπτύσσονται αἱ δυσκολίαι τοῦ θέματος, εἰς τὸ δεύτερον (§§ 3 – 7) ἐγκωμιάζονται ἡ Θεσσαλονίκη καὶ οἱ γονεῖς τοῦ ἁγίου Δημητρίου, εἰς τὸ τρίτον (§§ 8 – 34) περιγράφονται ἡ ἀντιδικία του μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ μαρτύριόν του, καὶ εἰς τὸ τελευταῖον (§§ 35 – 44) ἐξαιρῶνται τὰ ἐκ τοῦ βίου του διδάγματα. Τὸ ἐγκώμιον αὐτὸ εἶναι κουραστικόν, διότι περιέχει πλείστους πλατειασμούς, κοινολογίας καὶ ἐκφράσεις ρητορικής. Ἱστορικῶς ὅμως παρουσιάζει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον : εἰς ὅλους τοὺς κώδικας, οἱ ὅποιοι τὸ διέσωσαν, ἀκολουθεῖται ἀπὸ ἐπιστολὴν « τοῦ πρὸς μητρὸς θείου » τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Νείλου πρὸς τὸν συγγραφέα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ ἐγκώμιον ἐπεκρίθη ζωηρῶς ὑπὸ τῶν διανοουμένων τῆς Θεσσαλονίκης, διότι εἰς αὐτὸ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας παρουσίασε τὸν ἅγιον Δημήτριον ὡς ἀνώτερον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου : « *Περὶ τὴν ἐννοίαν τῶν συγγραμμάτων σου ἦν ἐν αἰτίαις ποιῶνται τινές, ἦλθεν ἡ τούτων φήμη γίνωσκε καὶ ἕως ἡμῶν καὶ ἠρώτησα ἐπὶ τίνι ἢ μέμψις καὶ ἤκουσα τὴν σύγκρισιν εἶναι τὴν ἐνοχλοῦσαν αὐτούς. Δείκνυται γὰρ ἐκ τοῦ λόγου μείζονα εἶναι τοῦ Προδρόμου τὸν μυροβλήτην* »¹. Ὁ Νείλος ὑποστηρίζει τὴν σύγκρισιν αὐτὴν φέρων ὡς παραδειγμα τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ὅστις ἐχαράκτήρισε τὸν Χριστὸν ὡς « *βραχὺ τι παρ' ἀγγέλοις ἠλαττωμένον* » καὶ παροτρύνει τὸν ἀνεψιὸν του νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν του χωρὶς νὰ δίδῃ προσοχὴν εἰς τὰς ἐπικρίσεις. Ἡ σύγκρισις τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Ἰωάννου γίνεται εἰς τὴν § 41 τοῦ διεξοδικοῦ αὐτοῦ ἐγκωμίου, ἣς κλείει διὰ τῆς φράσεως : « *Ὅτως ἄρα καὶ τῶ τῶν ἀνθρώπων μεγίστω, τὰ μὲν τῶν ἴσων μετέσχεν, τὰ δὲ καὶ νενίκηκεν* »². Ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐπιστολῆς πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Νικόλαος ἔγραψε τὸ ἐγκώμιον εὐρισκόμενος μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς ἡλικίαν εἰσέτι μαθητευομένου : « *καὶ τὸν ὀλίγον καιρὸν ὃν μέλλεις ποιῆσειν αὐτόθι*

¹ Ἀάμπρος, Ἐνθ. ἀν. σελ. 305 κ.ε.

² Ἰωάννου, Ἐνθ. ἀν. 110.

ἡγοῦ γυμνάσιον γνώμης». Τὴν τελευταίαν αὐτὴν πληροφορίαν τὴν ἐπιβεβαιοῦν καὶ τὴν συμπληροῦν ἐπιστολαὶ τοῦ Νικολάου Καβάσιλα σταλεῖσαι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν εὐρισκόμενον ἐν Θεσσαλονίκῃ πατέρα του : «ὄν δὲ νῦν ἦσα παιᾶνα Δημητρίῳ τῷ καλῷ, σοῦ κελεύοντος ἡκει· ὅς εἰ μὲν τῶν ἐπὶ τῷ μεγάλῳ πάντων ἄμεινον ἦσε, τῆς τύχης· εἰ δὲ τοῖς ἄλλοις κατὰ ταυτά, ρικῶμεν αὐθις τῷ μετὰ τῶν γερόντων ἐν νεότητι τετάχθαι· εἰ δὲ μείζον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους τῶν πραγμάτων ἠτιᾶται, τουτ' αὐτὸ τὸ μᾶλλον ἠτιῶν γενέσθαι τὴν ὑπόθεσιν σεμνύνας· ἡ γὰρ τῶν λόγων ἠτιᾶ πρὸς τῶν πραγμάτων γίνεται· φαίνεται δὴ πού τῶν ἄλλων οὗτος βέλτιστος ὢν· οὗτος γὰρ ἐπαίων ἄμεινον ἦσεν, ὅς μᾶλλον ἐσέμνυνε. Τοὺς δ' ἐνταῦθα περὶ Μούσας ἔχοντας, τοὺς τε ἄλλους καὶ πρό γε πάντων τὸν τοῦ χοροῦ κορυφαῖον, ὅς τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῦ γ' εἰδέναι λέγειν αἴτιος, φημί δὴ τὸν τῶν φιλοσόφων ἕπιτον, δίκαιον ἂν εἶη μὴ τῇ δυνάμει, τῷ δὲ βουλομένῳ συμβαινούσας ὑπὲρ τοῦ λόγου τὰς ψήφους ἐξενεγκεῖν. Εἰ γὰρ ὁ δεῖνα βέλτιον εἶπεν, ἀλλ' οὐ βέλτιον ἠβουλήθη καὶ ἅμα ἐνθυμουμένους, ὡς ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ψηφιοῦνται καὶ μεθέξουσι τῷ λόγῳ τῆς τύχης, τῶν τε κρότων εἰ τύχοι, τῶν τε ψόγων, αὐτοὶ σπεύραντες»¹. Εἰς τὴν ἀμέσως ἐπομένην ἐπιστολήν του, ἀπευθυνομένην καὶ αὐτὴν πρὸς τὸν πατέρα του, ὁ Νικόλαος Καβάσιλας γράφει : «Ὁ δὲ πρὸς τὸν μάρτυρα λόγος νέον τεχνεῖς, ἔτι δεῖται τῶν γιγνομένων νοσοῦντι δὲ οὐκ ἔξην τοὺς λόγους ἰᾶσθαι καὶ διὰ ταῦτα δὴ μὴ κεκαθαρόμενος οὐ τὸ νῦν ἔχον ἦκε, μὴ φανείς οὕτως ἔχων λυπήσῃ τοὺς ἐν ἡμῖν Ἕλληνας»². Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Guiland, ὅστις θεωρεῖ ὅτι τὰ δύο αὐτὰ ἀποσπάσματα ἀναφέρονται ἀμφοτέρω εἰς τὸν ἴδιον, τὸν δημοσιευθέντα ὑπὸ Ἰωάννου, λόγον τοῦ Νικολάου Καβάσιλα³, νομίζω ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς τὸν πρῶτον, τὸ δὲ ἄλλο εἰς τὸν δεύτερον, τὸν ἐκδιδόμενον ἐνταῦθα. Ὅπως προκύπτει ἐκ τοῦ περιεχομένου των, αἱ πρὸς τὸν πατέρα του εἰς Θεσσαλονίκην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σταλεῖσαι ἐξ ἐπιστολαὶ τοῦ Νικολάου Καβάσιλα εἶναι ταξινομημέναι εἰς τοὺς κώδικας κατὰ χρονολογικὴν ἀκολουθίαν, συνεπῶς τὸ δεύτερον ὡς ἄνω ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν τρίτην ἐπιστολήν, εἶναι χρονολογικῶς μεταγενέστερον τοῦ ἀποσπάματος ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς μὲν τὴν δευτέραν ἐπιστολήν ὁμιλεῖ περὶ ἀποστελλομένου ἐγκωμίου, εἰς δὲ τὴν τρίτην περὶ προσεχῶς μετὰ μεταβολῶν καὶ βελτιώσεων ἀποσταλησομένου, εἶναι ὀρθὸν νομίζω νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἀπόσπασμα ἀναφέρεται εἰς τὸ «Ἐγκώμιον» τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸ «Προσφώνημα», τὸ ὁποῖον πράγματι, ὡς ἐκ τοῦ

¹ Κώδιξ Parisinus graecus 1213, f. 294 recto. Μικρὸν τμήμα τοῦ ἀποσπάματος αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ἤδη ὁ Guiland, Ἔνθ. ἀν. 98.

² Ἰδε σημ. 1, f. 294 verso.

³ Guiland, Ἔνθ. ἀν. 98.

περιεχομένου του, δέον νὰ θεωρηθῆ δευτέρα ἔκδοσις, μετὰ πλείστων ἀλλαγῶν, τοῦ «Ἐγκωμίου». Ἀμφότερα τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι ἔργα νεαρᾶς ἡλικίας, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπιστολῶν τοῦ Νικολάου Καβάσιλα καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου των. Χρονολογικὴν ἔνδειξιν οὐδεμίαν παρέχουν: ἂν ὁμως ἡ διαπίστωσις τοῦ Guillaud εἶναι ὀρθή, ὅτι ὁ Νικόλαος Καβάσιλας μετέβη πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν περὶ τὸ ἔτος 1310, τότε τὰ δύο αὐτὰ κείμενα δέον νὰ ἔχῃσι γραφῆ ὀλίγον ἔπειτα ἀπὸ τὴν χρονολογίαν αὐτήν, ἐνδεχομένως περὶ τὸ 1312¹.

2. Οἱ τίτλοι τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Νικολάου Καβάσιλα φερομένων εἰς τοὺς κώδικας δεκατριῶν ἐπιγραμμάτων ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου². Πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπὶ πλεόν τῶν δύο περὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, συνδέονται τὰ ἑξῆς ἐξ αὐτῶν: «*Εἰς τὸν τοῦ ἑαυτοῦ θεοῦ τάφον, κυροῦ Νείλου τῆς Θεσσαλονίκης*», «*Ἡρωϊκὰ εἰς τὸν τοῦ αἰοδίμου πατριάρχου ἐκείνου κυροῦ Ἰσιδώρου τάφον*», «*Εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τῆς ἁγίας Θεοδώρας*» καὶ «*Εἰς κανόνα τοῦ Θεσσαλονίκης ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ*». Ἐξ αὐτῶν δημοσιευμένων μέχρι τοῦδε εἶναι μόνον τὸ πρῶτον³. Τὰ ὑπόλοιπα, εἰς τὸν κώδικα Parisinus græcus 1213, ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

Parisinus græcus 1213, f 288 recto et verso.

1.

**Ἡρωϊκὰ εἰς τὴν τοῦ αἰοδίμου πατριάρχου ἐκείνου
κυροῦ Ἰσιδώρου τάφον.**

Ἄγλαδὸν ἀρχιερεῖα θεοῦ μέγαλοιο ἄνακτος
δέρκεο τόνδε, ξεῖνε, καὶ ἐν φρεσὶ βάλεο σῆσι
ὃς ἀστὴρ ὡς κόσμος ἐπιχθονίων πέλεν ἀνδρῶν
οὗ γε φαείνοντος μεν γήθειεν ἀντολή τε
5 ἠδὲ δύσις ἢ καὶ ἐ λάχε Βύζαντος χώρη·
αὐτὰρ ὃ θνήσκων θροῆνον γαίῃ θήκατο πολύν·
δάκρυσε καὶ λάχος ἱερόν. ὃ κόσμεεν αὐτὸς ζῶρον.

¹ Ἐνθ. ἀν. 97.

² Λάμπρος, Ἐνθ. ἀν. 312-313.

³ Tafrafi O., Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919, 300 καὶ πρὸ αὐτοῦ, Δημητράκοπουλος Α., Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, Λειψία, 1872, 76. Ἐσφαλμένως τὸ ἐπίγραμμα αὐτὸ θεωρεῖται ἀνέκδοτον ὑπὸ Salaville S., Nicolas Cabasilas, Explication de la divine liturgie, Paris, 1943, 12.

10 τὸσος ἔην θεοειδῆς φῶς ἤρωσ Ἰσίδωρος.
Ἀρχιερεῖ θεόφρονι ἐσθλῶς γαίαν ἀφέντι
γήθησεν μὲν Ὀλυμπος καὶ νόες οὐρανίωνες,
αὐτὰρ γ' εὐσεβέσσι λέλειπται ἄλγεα λυγρά.
Οὐ γὰρ ὁμοῖος ἔην ἄλλος μερόπων ἀνθρώπων.

2.

Εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τῆς ἀγίας Θεοδώρας.

Λώου ἐν τριτάτῃ νέκυσ αἴης ἐξεφαάνθη,
ὅς μυρόεντα δέεθρα ἐπιχθονίοισιν ἀνήκε.

3.

f. 288 v. **Εἰς κανόνα τοῦ Θεσσαλονίκης ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.**

Γρηγόριος μέγα κῦδος ἔην μερόπων ἀνθρώπων.

Τὸ ἐπίγραμμα εἰς Ἰσίδωρον δέον νὰ ἔχη γραφῆ ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1350 ¹, ἔτος θανάτου τοῦ Ἰσιδώρου, τὸ εἰς Γρηγόριον Παλαμᾶν ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἔτος 1358 ² καὶ τὸ εἰς Νεῖλον εἰς ἐποχὴν κυμαινομένην μεταξὺ τοῦ 1359 καὶ 1363 ³.

Λόγω τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὕψους καὶ τῆς γλώσσης ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπιγραμμάτων, ταῦτα δέον νὰ ἔχωσι γραφῆ κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν, ἦτοι εἰς ὄριμον πλέον ἡλικίαν. Οὕτω τὰ μὲν ἐγκώμια εἰς ἅγιον Δημήτριον εἶναι προϊόντα ἀνωρίμου εἰσέτι σπουδαστοῦ, τὰ δὲ ἐπιγράμματα ὄριμου πλέον ἀνδρὸς χειριζομένου μετὰ γνώσεως καὶ εὐθύνης τὴν γραφίδα. Αἱ διαπιστώσεις αὐταὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀνωτέρω δημοσιευόμενα περὶ καὶ ἔμμετρα κείμενα συμβάλλουν ἴσως εἰς τὴν καλύτεραν γνῶσιν τοῦ διαπρεποῦς αὐτοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης λογίου.

Dumbarton Oaks, Harvard University

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΑΟΥΡΑΣ

¹ Laurent V., La chronologie des Patriarches de Constantinople de la première moitié du XIe siècle. «Revue des études byzantines» 7, 1950, 155.

² Βέη Ν., Τὸ ἔτος τῆς τελευτῆς τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ. «Ἀθηνᾶ» 16, 1904, 638. Τοῦ ἰδίου, Νεαὶ μαρτυρίαι περὶ τοῦ ἔτους τελευτῆς Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἀπόθι, 18, 1906, 39 κ.ἑ. Jugie M., Dict. de theol. catholique, 11, 1932, 1741.

³ Petit L., Le synodicon de Thessalonique. «Échos d'Orient» 18, 1916, 254.